

Hora Říp a praotec Čech

- CZ24 News | 8. listopadu 2023

ČESKO: V Evropě leží Germánie a v jejích končinách směrem k severní straně daleko široko se rozkládá kraj, kolem dokola obklíčený horami, jež se podivuhodným způsobem táhnou po obvodu celé země, že se na pohled zdá, jako by jedno souvislé pohoří celou tu zemi obklopovalo a chránilo.

Povrch této země tenkrát zaujímaly širé lesní pustiny bez lidského obyvatele, zněly však halasně bzukotem rojů včel a zpěvem rozličného ptactva. Zvěře bylo ve hvozdech bezpočtu jako písku v moři nebo jako hvězd na nebi a nikým neplašena těkala cestou necestou, houfům dobytka sotva stačila země. Se stády soumarů sotva se mohlo měřiti i množství kobylek, co jich v létě po polích skáče. Vody tam byly čistounké a k lidskému užívání zdravé, rovněž i ryby chutné a výživné. Je to divná věc a lze z ní uvážiti, jak vysoko se vypíná tato země. Nevteká do ní žádná cizí řeka, nýbrž všechny toky malé i velké, pojaty do větší řeky, jež slove Labe, tekou až do moře. A poněvadž tato země za těch časů ležela nedotčená rádlom a do té doby ještě do ní nevešel člověk, který by se jí dotkl, uznávám za vhodnější o její úrodnosti či neúrodnosti pomlčeti, než říci něco nezaručeného.

Když do těch pustin vstoupil člověk, ať to byl kdokoli, neznámo s kolika lidmi, hledaje příhodných míst k lidským příbytkům, přehlédl bystrým zrakem hory a doly, pláně a stráně, a tuším kolem hory Řípu mezi dvěma řekami, Ohří a Vltavou, prvá zařídil sídla, prvá založil obydlí a radostně na zemi postavil bůžky, jež sebou na ramenou přinesl. Tehdy stařešina, jehož ostatní jako pána provázeli, mezi jiným takto promluvil ke své družině: „Druhové, kteří jste nejednou snášeli se mnou těžké trudy cesty po neschůdných lesích, zastavte se a oběťte oběť příjemnou svým bůžkům, jejichž zázračnou pomocí jste konečně přišli do této vlasti, kdysi osudem vám předurčené. To jest ona, to jest ona země, kterou jsem vám, jak se pamatuji, častokrát sliboval, země nikomu nepoddaná, zvěře a ptactva plná, sladkým medem a mlékem vlhnoucí, a jak sami pozorujete, podnebím k obývání příjemná. Vody jsou všude hojné a nad obyčej rybnaté. Zde se vám nebude ničeho nedostávat, protože nikdo nebude škoditi. Ale když takový, tak krásný a tak veliký kraj jest ve vašich rukou, rozvažte, jaké by bylo vhodné jméno pro tuto zemi.“ Ti hned, jako z božského vnuknutí, zvolali: „Poněvadž ty, otče, sloveš Čech, kde najdeme lepší nebo vhodnější jméno, než aby i země slula Čechy!“ Tehdy stařešina, jsa dojat touto předpovědí svých druhů, jal se z radosti líbati zemi, maje radost, že se má nazývati jeho jménem, pak vstal a obojí dlaň zdvíhaje k nebeským hvězdám, takto počal mluvit: „Vítej mi, země zaslíbená, tisícerymi tužbami od nás vyhledávaná, kdysi v čas potopy lidu zbavená, nyní jako na památku lidstva nás zachovej bez pohromy a rozmnožuj naše potomstvo od pokolení do pokolení.“

Takto začíná dějiny českého národa náš nejznámější a také vůbec první kronikář Kosmas (*1045 †1125), též nazývaný „otec českého dějepisu“, ve své Kronice Čechů (Chronica Boemorum). My se tak prostřednictvím jeho vyprávění, psaného v originále latinsky, dovídáme, že do „pusté“ české kotliny přišla skupina polodivokých přírodních lidí a svůj nový domov pojmenovala po svém stařešinovi Čechovi. Pověst o „praotci Čechovi“ a jeho příchodu na horu Říp funguje v našem povědomí jako jakási pohádka, kterou bereme tak nějak shovívavě a s úsměvem. Ale je to pouhá pohádka? A i kdyby byla, pokud se nad ní zamyslíme, tak zjistíme, že svým způsobem nám naznačuje, kdo vlastně jsme a odkud pocházíme. České země, jak souhrnně nazýváme Čechy a Moravu (a kousek Slezska), rozhodně nepatřily k pravlasti Slovanů (archaicky Slověňů), za které se Češi i Moravané považují, a byli jimi osídleny až v průběhu veliké slovanské migrace. Odkud, jak a kdy tato migrace probíhala, je samostatné a obsáhlé téma, tudíž jen ve stručnosti naznačme, že rámcově šlo o dvě migrační vlny. Ta první začala kolem poloviny 6. století, dle odvážnějších teorií možná už s jeho počátkem, dokonce je možné, že první ostrůvky Slovanů se tu mohly objevit už s příchodem Hunů

v 5. století. Ta druhá vlna přišla v době krize Avarského kaganátu v 7. století, aby se etnická situace ustálila počátkem století následujícího, přičemž až s dozvuky druhé velny vytvořily reálné předpoklady pro budoucí státotvorný proces, na jehož konci se objevila takzvá Velká Morava. Jaká panovala situace na našem území před příchodem Slovanů, je opět jiné téma. Opět ve stručnosti si jen připmeňme, že před Slovaný tu žili Germáni, před Germány Keltové, před Kelty dokonce ještě starší národy, jejichž jména ani neznáme a nejspíše ani nikdy nebudeme schopni poznat. Dnes už také víme, že při příchodu Slovanů české země zas až tak liduprázdné, jak tvrdí pověst, nebyly a zbytky oněch jmenovaných národů zde stále žily, a jejich potomci dokonce žijí dodnes, jak dokládají genetické výzkumy. Nicméně jisté je jedno – české země tehdy nebyly na nijak zvlášť vysoké civilizační úrovni v porovnání třeba s oblastmi spadajícími pod Římskou říši, kam valná část germánské válečné elity odešla za vidinou lepšího života.

Pod oním zbytkovým osídlením českého území si nesmíme představit dnešní poměry, ba ani poměry vrcholného středověku. Drtivou většinu našeho území, odhaduje se, že kolem 90%, pokrýval neprostupný hvozd, nedotčený lidskou činností. Pro lepší představivost se nebojme říci přímo džungle, v našich zeměpisných šířkách tvořená převážně listnatými stromy, které začaly být nahrazovány jehličnany pozvolna až v následujících staletích. V dobách starověkého Říma to byla součást obávaného Hercynského lesa, který se táhl od řeky Rýn v Německu přes Čechy a Moravu až ke Karpatům. V Porýní a horním Podunají už ale mezitím došlo k vykloučení a osídlení velkých ploch, zejména na západě, jihozápadě a jihu Německa, kde už stála řada velkých měst, např. Augusta Treverorum (Trier, založen roku -16 př.Kr.), Moguntiacum (Mainz, -13 př.Kr.), Augusta Vindelicorum (Augsburg, -15 př.Kr.) a další, spojených římskými silnicemi, na svou dobu dokonale budovanými, jejichž trasy se mnohdy využívají dodnes. Počty obyvatel těchto civilizovaných území tehdy dosahovaly zhruba desetiny těch současných, to znamená, žije-li dnes ve Francii přes 60 milionů lidí, tak tehdy to mohlo být něco kolem 6 milionů.

Ne tak ovšem v české kotlině, která stále zůstávala na okraji zájmu civilizace. V této lesní džungli, skrz kterou vedlo jen několik stezek, se nacházelo nemnoho míst s velmi hustou koncentrací lidských osadníků, tzv. sídelních komor, které se v drtivé většině nacházely tam, kde už lidé žili od pravěku, tedy v Polabí a na jižní Moravě. Samozřejmě vedle nich se pak v hlubinách lesů nacházely desítky menších a vesměs dost odloučených enkláv. Odhadem u nás žila jen dvacetina současného počtu, tedy kolem **350-500 tisíc obyvatel**, při hustotě **4-6 obyvatel na 1 km²**. V současnosti u nás žije 10,5 milionu obyvatel, při hustotě 135 obyvatel na 1 km² na celkové ploše 79 tisíc km². Pro porovnání můžeme vzít současnou Kanadu (jinak druhou největší zemi na světě), která má hustotu osídlení 4 obyvatel na 1 km² při celkovém počtu 38 milionů obyvatel žijících na celkové ploše 10 milionů km². Obrovská rozloha současné Kanady, která je 481x větší než Česká republika, má tedy přibližně stejnou hustotu obyvatel jako tehdejší české země. Touto divočinou mohl jít člověk celé dny, aniž by narazil na civilizaci. Byl to nekonečný hvozd plný vlků, medvědů, duchů a strašidel...

Celou situaci dokresluje stav ohledně hradišť, čili opevněných sídel. Na českém území totiž naposledy hradiště (latinsky zvaná oppidum) budovali Keltové, a sice až v závěru své epochy, tedy v pozdní době laténské (-150 až 0), a další se začala objevovat až po příchodu Slovanů. Když Kelty na našem území vystřídal Germáni, ti tato oppida zcela ignorovali a stavěli své osady v nechráněných nížinách. Pod jedním z nejznámějších oppid u Stradonic (střední Čechy) je to více než zjevné – svou vesnici vybudovali přímo pod ním. Pokud je tato hradiště zajímavá, tak jedině jako místo, kde mohli najít nějaké užitečné „poklady“, zejména železo a bronz. Důvody tohoto jednání vycházely z jejich zvyků – mentalita Germánů počítala spíše s dohodnutým bojem na dohodnutém místě a neuchylovali se k obléhání nebo bránění. Svou roli sehrál jistě i fakt, že Germáni neměli problém se za živobytím přesunout mnohdy na stovky kilometrů jinam. Máme tu tak 550 let, kdy stará hradiště již dávno zarostla vegetací, ačkoli jejich rozvaliny zřetelné jistě byly. Shrnutí a podtrženo, Čechy a Morava v době příchodu prvních Slovanů byly chudá periferie, kde nic nebylo, žádná města, žádné silnice,

prostě učiněný „zapadákov“. Na druhou stranu ale nutno zdůraznit, že Kosmova „země rádem nedotčená“ je jednak inspirací na jednu z Ovidiových básní zvanou Zlatý věk, v níž líčí dobu bezstarostného života prvních lidí, stejně jako si Kosmas vypůjčil frázi o „zemi oplývající medem a mlékem“ z Bible, kde Bůh slibuje Mojžíšovi, že tam svůj lid vyvede z egyptského otroctví. Tyto Kosmovy fabulace nesmíme brát doslova a ve skutečnosti nám prozrazují, že měl přístup k antické literatuře. Ale pokud se zamyslíme nad tím, jak ztraceně uprostřed moře stromů si musel člověk u nás tehdy připadat, pak není nijak obtížné si představit, že pro Slovy se musela celá země jevit, jakoby do ní ještě nevšel žádný člověk, přesně jak to líčí pověst o praotci Čechovi a jeho výstupu na horu Říp.

Kosmova pověst je sice krásná, přesto je to jen pověst. Dalo by se říci báchorka pro děti. Jenže ne nadarmo se říká „na každém šprochu, pravdy trochu“. Mohla by tedy v sobě ukrývat ještě něco víc? Něco zastřené nánosem prachu zapomnění a nepochopení za ty stovky let? Sám Kosmas tvrdí, že jádro pověstí týkajících se prapočátků českého knížectví je přejato z „bájného vypravování starců“, ze kterého bohužel nelze přesně vymezit podíl jeho vlastní fantazie, snad kromě zmiňovaných antických a biblických motivů. Zkusme se proto na ni tedy podívat z více úhlů.

Už od pravěku patřilo okolí Řípu k oblastem s intenzivní zemědělskou činností, ale z archeologických nálezů (kamenné nástroje, bronzové kruhy a jehlice aj.) učiněných přímo na něm nelze pro tuto dobu dešifrovat žádnou jeho konkrétní funkci, přestože výjimečnost celé lokality přímo svádí k nějakým magickým obřadům. Hora se totiž nachází v mimořádně plochem reliéfu krajiny a je vidět z velké dálky. Magičnosti by dále nahrával fakt, že Říp byl odnepaměti lysý, tedy bez porostu, a zalesněn byl až v 19. století. Doslova tedy čněl nad mořem stromů, což je dnes paradoxně obráceně.

Nepřímou indicií pro blíže neidentifikované slovanské kultovní aktivity na Řípu je, že blízké okolí hory, ač v pravěku osídlené, zůstalo za první vlny neobydlené a jeho znovuosídlování začalo až v pozdějších staletích, kdy kultovní respekt opadl. Další indicií je existence románské rotundy na vrcholku hory. Panovníci totiž stavěli kostely výhradně na svých hradech, aby z nich učinili centra christianizace pohanského obyvatelstva. Rotunda na Řípu žádný takový a vlastně vůbec žádný praktický význam mít nemohla. Jedině snad, aby zabránila nějakým starým pohanským praktikám, které se tu odbyvaly. Datace jejího vzniku dosud nebyla uspokojivě stanovena, ani nevíme, kdo ji nechal postavit. První písemná zmínka o ní pochází z roku **1126**, kdy byla zrekonstruována a slavnostně vysvěcena na počest vítězství knížete Soběslava I. nad římsko-německým králem Lotharem v bitvě u Chlumce téhož roku. Takzvaný Kanovník Vyšehradský, který je naším zpravodajem o této události (Kosmas už byl tou dobou rok po smrti), sice výslovně nic o mýtu nehovoří, ale význam hory tato událost potvrzuje, neboť vítězstvím v bitvě si Češi uchovali svou samostatnost, co se týče volby vlastního knížete, do které chtěl Lothar zasáhnout. Zápis v kronice však jasně dokazuje, že rotunda už nějakou dobu stála, ale byla zpustlá a notně zchátralá, což potvrzují podobnou formulací také Letopisy Hradištsko-Opatovické. Avšak v Soběslavově době už měla rotunda význam pouze symbolický a účelem oprav bylo posvětit místo, odkud si kdysi Čechové vzali okolní zemi do vlastnictví.

Není třeba se přít o to, že pověst je pro vznik nového kmene stěžejní. Dává totiž znaky, které potřebuje. Jednak nové jméno a jednak nový původ, čímž se jakoby anulují dosavadní původ přistěhovalců s tím, že slovo „praotec“ (v latinském originále Kosmovy kroniky pater) značí, že od nynějška nový kmen odvozuje svůj původ od něj. Zaujetí země v okolí hory Říp je také velice silným mytologickým motivem. V mytologii vzniká střed zásahem shora, při vzniku světa. Existuje už svět bohů, ale země je jen chaosem. Z chaosu se vynoří nějaký pevný bod, který chaosu odolá. Latinsky se mu říká Axis Mundi (osa světa), který v různých kulturách může nabýt různých podob, například stromu nebo hory. Vrcholek hory pak zasahuje do světa bohů, jako prostředek kontaktu s nimi. Například ve starověkém Babylonu byly oltáře určené k obětinám umístěny na vrcholcích terasovitých zikkuratů, jakým byla i slavná Babylonská věž, jejíž název ostatně znamenal „Brána

Bohů“ (Bab-ilu). Od tohoto středu se pak horizontálně šíří svět lidí, kteří odolávají chaosu. Dolní část pod horou pak představuje podsvětí obydlené temnými bohy a démony, kteří chaos vytvářejí. A právě tyto síly je třeba spoutat, aby neškodily, což střed sám o sobě svým tvarem a stabilitou dokáže. Křesťanská ikonografie převzala tento motiv v osobách svatého Jiří a archanděla Michaela – svatý Jiří přibíjí kopím hlavu drakovi k zemi, Michael zápasí a svazuje satana, jak je popsáno v Apokalypse. Tato symbolika se odráží i v zasvěcení rotundy. Zdali byla zasvěcena už od počátku sv. Jiří, zůstává otázkou, jejíž odpověď závisí na vzniku stavby. Je totiž známo jen zasvěcení Vojtěchovi, které bylo v 16. století změněno na sv. Jiří, čímž se dle některých teorií vrátilo to původní. Protože pokud by byla rotunda postavena před dobou Vojtěchova života (956-997), pak by tato teorie mohla být správná.

Hora Říp je tedy středem jak ve smyslu horizontálním, tedy středem světa lidí, tak středem ve smyslu vertikálním, tedy spojením světa bohů nahoře, světa lidí na zemi a světa démonů dole. Vztáhnuto na Říp, podle pověsti tak existuje země „neobydlená, pustá, rádlem nedotčená“, tedy chaos. Z tohoto chaosu vystupuje hora, pevný bod, odkud proběhne zaujetí země a tato země dostane jméno podle toho, kdo osídlení začal a jehož potomkům bude patřit. Země vzniká od středu a kdo vlastní střed, vlastní celou zemi. Tato teze mimochodem naznačuje, co nám potvrdí další důkazy – kmen Čechů se plně vytvořil až po usazení na území dnešních Čech. Zaujetí země skrze nějaký starobylý rituál ostatně naznačuje sám Kosmas, když říká, že přichozí lid „*radostně na zemi postavil bůžky, jež sebou na ramenou přinesl*“. V latinském originálu se jasně píše *penates*, což už ve starověkém Římě značilo domácí ochranné duchy, ale také obrazy předků. Slované tyto předky nazývali pěkným slovem „dědci“, kteří měli za úkol chránit rodinu i celý kmen. Jejich sošky (které Čechovi lidé nesli na zádech) známe i z archeologických nálezů, zejména od Polabských Slovanů ve východním Německu.

A jaký je vztah mýtu k historii? Všeobecně přijímaný názor říká, že mýtus je pravzor, jak se lidé mají chovat. Bez mýtu nemohla žádná společnost žít, umožňoval jí orientovat se ve skutečnosti a jednat podle toho. Mýtus vysvětloval počátky a fungování světa a říkal, jaký byl svět dříve a jaký má být nadále, aby lidé neupadli zpět do předchozího chaosu. Jestliže vymanění země z chaosu proběhlo pomocí rituálu (položení bůžků na zem), který zahání zlé síly, tak zaujetí území kmenem probíhá podobně. Praotec Čech tedy našel pevný bod, tedy horu Říp, odkud mělo vycházet další osídlení. Součástí takového mýtu je i ona liduprázdnost, která z čistě mytologického (nikoli fyzického) pojetí není historickou skutečností, neboť opakuje akt vymanění země z předchozího chaosu, který můžou ztělesňovat i předchozí obyvatelé.

Příkladem podobné symbolické hory, byť ne ve smyslu osídlení, ale ve smyslu středu světa, byl Eresburg pro germánské Sasy. Na tomto kopci měl stávat sloup zvaný Irminsul, symbol pohanské víry v boha Irmina, který byl ekvivalentem severského stromu Yggdrasil, na jehož vrcholu se bůh Odin obětoval pro lidstvo a přebýval na něm devět dní v bolestech proklet kopím, než se mu zjevily posvátné runy. Když franský král a pozdější první císař obnovené Římské říše Karel Veliký rozhodl o dobytí Saska a připojení k Franské říši roku 772, jeden z útoků vedl právě na Eresburg. Franské vojsko kopec skutečně dobylo a sloup zničilo, čímž snad chtěl dát najevo, že dobytím jejich středu světa si ustanovuje nárok nad celou jejich zemí. Už je vedlejší, že v dalších letech Sasové kopec dobyli nazpět, ale v další válce, která se pak protáhla na dlouhých 33 let, bojovali až do hořkého konce a byli definitivně podrobeni. Analogicky se tak uvažuje o vpádu franského vojska do Čech roku 806, kdy i v tomto případě mohlo dojít ke snaze obsadit Říp, protože hlavní bitva se odehrála u jakéhosi hradiště zvaného latinskými prameny Canburg, které mohlo být totožné s lokalitou Hradsko-Kanina, necelých 30 km východně od Řípu. Jde však pouze o hypotézu, pro kterou neexistují žádné doklady.

Zajímavý pohled na Říp je také z čistě geologického hlediska. Nejedná se o největší horu na daném území, ale o horu, která dominuje nížině. Tento typ hory nevzniká ohybem litosférických desek, ale

jedná se nejčastěji o sopečné vyvřeliny. Leckoho možná překvapí, že Říp je ve skutečnosti třetihorní sopka, která vévodila středním Čechám už před více než 25 miliony let. Byl jen podstatně vyšší, pravděpodobně dosahoval tisíce metrů a v ploché krajině musel působit opravdu majestátně, navíc když stál uprostřed rozsáhlého jezera. Do konce mladších třetihor dokázaly řeky odnést ze středních Čech všechny sopečné vyvřeliny, vlivem zvětrávání, dešťů, větrů, střídání ledových dob a oteplení i dalších přírodních faktorů se Říp v průběhu dalších milionů let snižoval, až získal současnou podobu i výšku 240 m nad úrovní terénu, což se stalo někdy ve střední době kamenné. V případě Řípu tedy jeden chaos skutečně působil, tedy sopečná destruktivní činnost, rozlévání horké a beztvaré lávy. Například na hoře, kde stojí hrad Bezděz, je krásně vidět, jak se láva rozlévala tam, kde jsou vidět ztuhlé vlnky. Podobným příkladem je třeba hora, na které stojí hrad Houska, který je opředen legendou, že uzavírá vchod do pekla. Tím mohlo být v nejstarších dobách právě ústí vyhaslé sopky. Pohanská imaginace na těchto místech mohla vidět chaos, křesťanská pak peklo. Pozoruhodné je, že čedičové hory vykazují magnetické poruchy a kompasy to mate, což se děje i na Řípu.

Pokud jde o původ jména Říp, zůstává i přes četné lingvistické pokusy stále nejasný a všeobecně je považováno za slovo neslovanského původu. V latinsky psaných pramenech je název hory psán *Rip* nebo *Rzip*, v pozdějších pramenech *Rypeus*, v česky psaných *Řip* nebo také jako hora *Rypská*. Nabízí se určitá souvislost s názvem, se kterým se setkáváme v antických pramenech velmi často – *Ripaei montes* (též *Rhiphaei*, *Riphaei*), jejichž identifikace bývá sporná. Měly se nacházet kdesi ve Skýthii za Dunajem a mohlo jít o Karpaty nebo dokonce Ural, který odděluje Evropu od Asie. U pozdějších zeměpisců se navíc dá uvažovat ještě o Alpách. Na jedné mapě Čech z roku 1712 jsou Krkonoše uvedeny jako *Riphaei montes*, ale v tomto případě se zřejmě jednalo jen o přenesení antického názvu bez nějaké souvislosti se staršími názvy severočeského masivu – *Sudeti montes* (Ptolemaios, 2. století), *Sněžné hory* (Přibík Pulkava, 1380), *Krkonoš* (v jednotném čísle, 1492). Z pohledu na relevantní zdroje, ze kterých se jméno Řípu mohlo dostat do češtiny, se můžeme zaměřit na tři hlavní – na jazyky Skythů, Keltů a Germánů. Jedna z legend o původu Skythů jmenuje tři syny mýtického krále. Jsou to Arpoxai, Lipoxai a Kolaxai. V překladu jejich jména znamenají „Král hlubin/vod“, „Král země/hor“ a „Král slunce“. Prostřední z nich je pro nás zajímavé svým elementem lipo-, odvozeného od íránského (ale také védského) *ripa-/rip-* ve významu „hora“. Změna hlásky „R“ na „L“ není nijak překvapující a je bezpečně doložena, stejně jako je doložen skythský/sarmatský vliv na praslovanský jazyk. Vadou této teorie je, že žádný slovanský jazyk takové slovo nemá, ba ani na území kdysi obývaném Skythy, tedy v Černomořské stepi, se tento kořen v zeměpisných názvech neobjevuje. Dalším jazykem je keltština, v němž pro „kopec“ existuje slovo *rhiw*. Tato verze je ovšem fonologicky těžko vysvětlitelná. Poslední možností je germánština, z níž známe několik názvů označujících „pobřeží, svah či kopec“, která jsou odvozena od germánského kořene *rip-/reip-* (Riepen, Riepenkamp, Riepenberg, Anreep, Eagmaryp, Riijp, Rip a další). Na nějaký germánský jazyk by mohlo odkazovat i německé slovo *rippe* pro „žebro“. Překvapivě několik českých toponym je tohoto původu. Například *Na Žebrách* (Kralupy nad Vltavou), *Na Žebříčku* (Mladá Boleslav), *Žebříček* (Brdy), *Řebří* (Stříbro), osada *Žebrák* (Votice) nebo hrad *Žebrák* (Křivoklátské lesy). O to překvapivější je, že slovo v podobném významu znají i další slovanské jazyky. V polštině slovo *zebro* znamená „klenutý kopec“, v ukrajinštině *rebro* znamená „stráž“, v ruštině totéž plus „vrchol“. Přejímka od Germánů se tedy zdá nejpřesvědčivější. Otázkou jen zůstává, proč příchozí Slovani název hory přejali od Germánů a nepojmenovali ji sami. Odpověď se tak možná skrývá v onom náznaku dávných kultovních tradic. Podobná místa si totiž obvykle nesou svůj název už od pradávna. Stačí si vzpomenout na enigmatický kopec *Blaník*, jehož název prokazatelně pochází z keltštiny a podobné lze najít například ve Francii.

Nutno ovšem podotknout, že Kosmas neříká nic přímo o tom, že by praotec Čech vystoupal na horu Říp: Když do těch pustin vstoupil člověk, ať to byl kdokoli, neznámo s kolika lidmi, hledaje příhodných míst k lidským příbytkům, přehlédl bystrým zrakem hory a doly, pláně a stráně, a tuším **kolem hory Řípu mezi dvěma řekami, Ohří a Vltavou**, prvá zařídil sídla, prvá založil obydlí a

radostně na zemi postavil bůžky, jež sebou na ramenou přinesl. Teprve až Dalimil o 200 let později si zarýmoval o výstupu na Říp. V Kosmově pojetí mýtu je tak středobodem veškerého dění postava praotce Čecha, která v sobě obsahuje dvě roviny – mýtus zakladatelský a mýtus vůdcovský. Oba jsou to vzorce prastaré jako lidstvo samo. Příklady bychom mohli najít desítky na všech světových kontinentech. Z nejznámějších můžeme uvést bratry Angula a Dana (prapředky germánských Anglů a Dánů), praotce všech Řeků Helléna (jak se ve své vlastní řeči nazývají), zakladatele města Řím Romula (v hádce zabil vlastního bratra Rema), anebo biblického Adama, prapředka všech lidí. Ano, inspiraci mohl Kosmas čerpat v podstatě odkukoli. Jenže střízlivě řečeno, i když je to pověst, jakákoli komunita musí mít svého zakladatele, ať už jediného nebo malou soudržnou skupinku lidí, která jde za svým cílem. Vůdcovský vzorec máme dokonce společný s mnoha zvířaty, za všechny jmenujme třeba vlky nebo nám nejbližší opice. Ve zkratce řečeno, lidé jdou rádi za někým, na koho mohou přehodit zodpovědnost, ale jsou i tací, kteří o vůdcovství vyloženě usilují. Fenoménem vůdcovství se zabývalo nepřeborně filozofů, od Evropy, přes Čínu až po Indii a v mnoha podobách se promítá i do mytologie. Typickým příkladem je hrdina skandinávských ság, který přijímá vůdcovství v nadpřirozené rovině od svých bohů. Není tedy důvod myslet si, že Slovani přicházející do Čech, byli jen beztvorou masou lidí, která šla cestou necestou rovnou za nosem. Praotec Čech jako jejich vůdce existovat mohl. Anebo existoval, ale jmenoval se úplně jinak. Anebo těch vůdců bylo víc. Jak už to bývá u eponymních předků, jejich jména bývají zpětně domyšlená podle jmen kmenů či měst. Staří Češi snad znali příběh o svém příchodu, ale už neznali jména žádných vůdců a tak si jméno mýtického praotce mohli odvodit od názvu, kterým označovali sebe sama. Jak to bylo, se už zřejmě nedozvíme.

Zbývá tak poslední otázka. Je celý mýtus spojen s první nebo druhou migrační vlnou? Vezmeme-li to pohledem pravdivého základu mýtu, pak se musel týkat vlny první. Pro naše předky měl Říp skutečně význam. S jeho lokalizací, jakožto symbolického místa středu a zaujetí země nevystávají ani žádné zeměpisné nesrovnalosti, neboť podíváme-li se na mapku osídlení první vlnou, opravdu se nacházel zhruba v jeho středu. Vezmeme-li to však pohledem politického významu mýtu, pak se týkal i druhé vlny. Rozhodující bylo, kdo formálně v zemi vládl, ne k do v ní žil. Pokud by druhá vlna přistěhovalců nějakým způsobem dobyla a politicky ovládla Slovany z první vlny, pak by mýtus náležel těm druhým a ne jejich předchůdcům. Nicméně je tu jedno velké ale. Druhá vlna je totiž spojována s událostmi kolem ustavení franského kupce Sába jako krále Slovanů, které sjednotil a vedl v jejich rebelii proti útlaku Avarů. Nezdá se příliš pravděpodobné, že by mýtus mohl vzniknout v době, kdy si všichni stále velmi dobře pamatovali, že v Čechách ještě nedávno vládl „ten Frank z Moravy“. Pravda. O jeho povstání ví pouze franský kronikář Fredegár a nebýt jeho, nic bychom nevěděli, protože Kosmas ani nikdo další nezmiňuje absolutně nic ani náznakem. Tyto děje po nějakém čase upadly v zapomnění, ale ještě o dvě tři století po rozpadu Sámovy říše mohla být jejich ozvěna slyšet. Sám pod sebou sjednotil řadu slovanských kmenů, které po jeho smrti opět nabyly samostatnosti. Víme o Srbech v Lužici, tušíme i Korutance. Jeden z kmenů, které kroniky nejmenují, mohl klidně sídlit v Pražské kotlině, už jenom z toho důvodu, že se k Sámovi připojili právě Srbové, k nimž vedla cesta pouze přes Čechy, kteří si už tehdy mohli pěstovat pověst o svém příchodu a zabrání hory Říp. A že na Sába Češi zapomněli? Pokud v jeho povstání nesehráli nějakou významnější roli, jakože zřejmě ne, pak zcela snadno.

Co říci na závěr? Není pravdou, jak se často uvádí, že by kronikář Karla IV. Přibík Pulkava z Radenína (†1380) uvedl, že ještě za jeho života se ukazovalo poutníkům ve Ctiněvsi nedaleko Řípu místo Čechova hrobu a sám prý toto místo viděl. Ve skutečnosti se jedná o přípisek do jednoho z opisů jeho kroniky až z pozdější doby. Ani archeologický výzkum okolí Řípu neobjevil žádný hrob spadající do epochy příchodu Slovanů, kromě pravěkého pohřebiště. Mohli bychom se tedy postavě praotce Čecha vysmívat. Jenže pro naše předky měl svůj význam. Ve skutečnosti nezáleží tolik na tom, jestli praotec Čech existoval či nikoli. Ani jestli se mýtus týká první nebo druhé vlny. Kosmas sice vycházel z nějakého ústního podání, jak naznačují oni bůžci nesení na zádech, čili detail svědčící

o pohanském pozadí příběhu, ale jak známo, tradice nepotřebuje přímo vycházet z historické události. Mýty o eponymních předcích mohou vzniknout doslova z ničeho, podobně jako například praotec Rus. Ano, Varjagy (Vikingy) do východní Evropy zcela jistě vedli nějakí vůdcové, ale žádný praotec Rus s nimi neměl pranic společného a nejde tak v jeho případě o vzpomínku na vikingské vůdce. Podstatný je právě samotný mýtus, kdy se příchozí Slovani dohodli (ať už slovem či zbraněmi, ačkoli druhá možnost je pro středověk typičtější) s těmi, co tu žili (ať už ona první vlna s Germány, nebo druhá vlna se Slovany z první vlny), a mýtus s výstupem na horu Říp se tak stal jakousi první ústavou Čechů. Pouze Čechů. Moravanů, respektive jejich prapředků, kteří se oddělili na své pouti o něco dříve, se ještě týkat zdaleka nemohl, neboť ho mohli přijmout až teprve po anexi k Českému knížectví (v první polovině 11. století) a teprve tehdy, když se sami začali pokládat za Čechy, kterýžto proces už zřejmě probíhal v době Kosmova života v první polovině 12. století. O žádném zakladatelském mýtu Moravanů, byl-li nějaký vůbec, bohužel nevíme.

Tolik k mýtu o Řípu. O jménu Čecha a o tom, zda-li sem přišli Češi a Moravané, nebo Srbové a Chorvati, třeba někdy jindy.

AUTOR: ScythianAres

[ZDROJ](#)